ڕەخنە کردنی حەقیقەت*

عەلی حەرب
وەرگێرانی لەعەرەبییەوە: عەدالەت عەبدوڵڵا

زۆرجار ، لای خاوەن بیرو باوەڕ و ئاینزاکان ، داواکردنی حەقیقەت دەبێتە هۆی دوور خستنەوەی خودی حەقیقەت . لەمەدا ، کۆنەکان و تازەکان و ، لاهۆتی‌یەکان و عەلمانی‌یەکان ، یەکسانن ، چونکە هەر گروپێك لە هەڵوێستی پێشوەخت و ڕاشکاو و چوارچێوەدارەوە پێودان دەگرێت ، هەڵوێستێکمان مەبەستە کە لەسەر دوورخستنەوەی گروپەکەی تر ڕادەوەستێت " دوورخستنەوەی لە بازنەی حەقیقەت و هیدایەت و ، فڕێ دانی بۆ بازنەی هەڵەو تاریکی.

ئەوانەش کە داوای حەقیقەت دەکەن هەر ئەم دوورخستنەوە ئاڵوگۆڕکراوە پەیڕەو دەکەن ، چونکە مانای حەقیقەت ، لای ئەوان ، بریتی‌یە لە خودی نکۆڵی کردن و دوورخستنەوە (استبعاد) . ئەوان وا حەقیقەت وێنا دەکەن کە شتێکی ڕەها بێت ، شتێك کە بابەتێکی ئامادەیە و دەتوانرێ بە شێوەیەکی بەڵگەنەویست و کۆتایی ، بزانرێت و بە دەست بهێنرێت . لای ئەوان ، ئەمە وا کەتۆتەوە کە نکۆڵی لە مەودای مێژوویی‌یانەی چالاکیی مەعریفی و مۆرکە ڕێژەیی‌یەکەی وسەرچاوە مرۆیی‌یەکەی ، بکەن . کەواتە ئەوان لە ئاستی زانیندا لە یەکتر جیاوازن ، بەڵام تێگەیشتنیان بۆ حەقیقەت یەك شتە . حەقیقەتیش لای ئەوان تاکڕەهەند و سادەیە ، واتە لاهۆتی و میتایی‌یە (واتە لە پشتی سروشتی شتەکانەوەیە) ، لە سەرو ئەمەشەوە ، ئەم چەمکە ، واتە حەقیقەت ، بە هەمان شێوە ، لە بازنەی توێژینەوە و بیرکردنەوە دوور خراوەتەوە .

حەقیقەت چەمکێکە بیری لێ نەکراوەتەوە و لە گوتارەکانی کاهینەکانی حەقیقەت و ئەو ئەمیندارانەی کە بەرگریی لێ دەکەن ، بێ دەنگیی لێ کراوە ، چونکە چەمکی حەقیقەت ، ئەو بەڵگەنەویستەیە کە گوتراوەکانیانی لەسەر دادەمەزرێت . شتی بەڵگەنەویستیش هەمیشە پەردە پۆش دەکرێت و دوور دەخرێتەوە ، پێ دەچێ بە بۆنەی فرە ڕوونێتیی و ئاشکرایی‌یەکەیشی بێت کە پەردە پۆش دەکرێت .

بەم شێوەیە ، گوتاری حەقیقەت ، لە فۆرمە سوونەتی‌یەکانیدا ، هەڵدەستێت بە پیادەی کردنی پرۆسەی نکۆڵی کردنێکی ئاوێتە کە سێ ئاستی هەیە : نکۆڵی کردن لەوەی کە خەڵکی تر بڕێك لەسەر هەق بێت ، ئەم نکۆڵی‌یەش لەلایەن هەریەکە لەوانەوە دەکرێت کە جیاوازن لە یەکتر یان لە مشت مڕدان ، لێکدەرەوەی ئەم هەڵوێستەش ئەوەیە " هەمووان نکۆڵی لەوە دەکەن کە حەقیقەت مەرجبەند و (مشروگە) بەشەکی (جزئیە) و گۆڕاو (متغیر)و دروستکراو بێت (مصنوعە) . ئەم نکۆڵی کردنەی دواییش نکۆڵی کردنێکە ئەوەی دایدەپۆشێ و دایدەمەزرێنێت دوورخستنەوەی خودی چەمکی حەقیقەتە لە بواری ناکۆکی و تاو و توێ کردن ، ئەمەش بەو

نیگایـەی کـە ئـەو چـەمکە ، واتـە حەقیقـەت ، چـەمکێکی بەڵگەنەویسـتە و لـە سـەرو مشـت و مڕەوەیە .

لێـرەوە ، ڕەخنـەی ڕاسـتەقینە داوامـان لێ دەکات ، پێش هـەر ڕەخنەیەکی تر ، ڕەخنەی ئەو چەمکە بکەین کە بۆ حەقیقەت هەمانە . ئەم ڕەخنەیـەش بۆمـانی دەردەخـات کـە مەسـەلەی حەقیقـەت مەسـەلەی سـەرکەوتنی هـەق نییـە بەسـەر ناهەقـدا ئەوەنـدەی کـە گەمەیەکـە بـۆ جیاوازی کـردن لـە نێوان ڕاست و هەڵـەدا یان هیدایـەت و تاریکیـدا ، گەمەیـەك کـە تیایـدا ئەوەی مەعریفییەو ئەوەی دەسەڵاتخوازییە و ئـەوەی حەزبازییـە ، بەیەکـدا دەدەن . ئـەو ، مەبەستم حەقیقەتە ، بۆخۆی بۆمانی دەردەخات کـە مێـژووی حەقیقـەت مێـژووی پێشـکەوتنی عـەقڵ نییـە بەسـەر وەهـم و، مێـژووی پێشـکەوتنی زانـین (معرفـە) نییـە بەسـەر نەزانیندا (جهل) ئەوەندەی کە مێژوویەکە بۆ ئەزموونگەلێکی گوتارخوازیی تیۆرییانە ، یان هەڵسـوکەوتی پراکتیکییانـە ، ئەزموونگـەلێك کـە لەسـەر ئـەوە ڕادەوەسـتێت چـی دەخرێتـە پـێش ئـەویتر و چـی باشـترە و چـی پـاکترە ، ئەزموونگەلێك

کـە میکـانیزمی خۆیشـی بـەکار دەهێنێـت لـە پەردەپۆشکردن و بێ بەشکردن و پەراوێزخستن . ئـەوەی دەبێتـە گـەواهیش بـۆ ئـەم بۆچـوونە ئەوەیـــە " دوای ئـــەو کەڵەکەکردنـــە زۆرو زەوەنـــدەی زانینـــەکان و(المعـــارف) ئـــەو پەرەسـەندنە سەرسـوڕمێنەی بـواری زانیـاری ، بازنـەی نـەزانین (جهـل) تەنگەبـەر نەبۆتـەوە ئەگەر نەڵێین فراوان دەبێتەوە . هەر بە ڕاستیش وا دەرئەکـەوێت هـیچ شـتێك بـە شـێوەیەکی یەکلاکـەرەوەو کۆتـایی چارەسـەر ناکرێـت ، بـە ڵکـو بـە پێچـەوانەوە ، هـەموو شـتێك ، بـە شێوەیەکی کـاتی و بەشـەکی (جزئـی) و وەك هەستان بە کارێك ، چارەسـەر دەکرێت . لەبـەر ئەوە وا دەردەکەوێت کە حەقیقەت کەمترە لەو حەقیقەتییـەی کـە مەبەسـتە . لـەم ڕووەوە حەقیقەتی حەقیقەت ئەوەیە کە لۆژیکیی نییە ئەوەنـدەی کـە کردەوەکارییـە (عملانیـە) . حەقیقـەت بابـەت و ماتـەری زانـین (المعرفـە) نییە ئەوەندەی کە کەرەستەو میکـانیزمێتی . دەشـتوانرێ قسـەکردن لەسـەر مەسـەلەی حەقیقەت بەم بنەمایەش وەربگێڕدرێت : } هیچ کەسێك ڕاسـت نییـەو هـیچ کەسێکیش هەڵـە نییە { .

بـەڕای منـیش ، ئـەم بنەمایـە ئـەو بنچـینەیە پێك دەهێنێت کە مـافی جیـاوازبوونی لـە سـەر دادەمەزرێت . حاڵەتەکەش ئەوەیە " سەلماندنم بۆ مافت لـەوەدا کـە لـە بیرو ڕاو بـاوەڕدا یـان ڕێبـاز و شێوازدا لێم جیـاوازی و، سـەلماندنت بۆ من بۆ هـەمان مـاف ، بـە مانـای باوەڕهێنـانی هەریەکێکمانە بەوەی حەق لـەلای ئـەو نییـە بـە تـەنها و ، بـە مانـای ئەوەشـە هـیچ دەقێك یـان لێکدانەوەیـەك بـۆ زانینـی حەقیقـەت لـە پێشـتر نییـەو ، هـەروا هـیچ بیروباوەڕێك ناتوانێت بـە

تەنها هەر خۆی حەقیقەت قۆرخ بکات و، هیچ قوتابخانە یان تیۆرێکیش ناتوانێت تەنها سەرچاوە بێت بۆ زانین .

ناتوانرێ دیالۆکیش بکرێت یان نێوانی شوناس و ئینتیما جیاوازەکان یان ناکۆکەکان لێك نزیك بکرێتەوە تەنها لە سەر بنەمای داننان بەکتردا نەبێت ، دان نانێك کە پێویست دەکات هەریەکەو دان بەوەدا بنێت بۆ ئەویتر کە حەقیقەتی تایبەتی و مافی ئەرکداری خۆی هەیە ، واتە وەك ئەوەی لاهۆتیەیەك هەقانەتی عەلمانیەیەك بسەلمێنێت و بە پێچەوانەشەوە ، یان ڕۆژئاوایی دان بە مرۆڤدۆستیی خەڵکی تردا بنێت ، واتە دان بەوەدا بنێت کە ئەویش وەکو ئەو ، وەك مرۆڤێك ، مافی هەیەو بە پێچەوانەشەوە ، یان ئەوەی کە سەربە میللەتێکی دیاریکراوە یان سەربە بیروباوەڕێکی تایبەتە دان بەوەدا بنێت کە میللەتان و بیروباوەڕەکانی تریش باوەڕداریێتی و ڕەوایەتی خۆیان هەیە . یان خاوەن قوتابخانە و ڕێبازەکان ئەوە بسەلمێنن کە هەموو قوتابخانەیەك ڕاستگۆییی خۆی هەیە و هەموو ڕێبازێکیش کارکرد و سوودی خۆی هەیە .

ئا ئەمەیە ئاکامی مافی جیاوازبوون : واتە کەسێکمان هەبێت دەست لەو بۆچوونە هەڵگرێت کە کلیلەکانی زانستی سڤیلیی (المدنی) هەیەو لایە ، دەست هەڵگرێت بۆ ئەوەی بگاتە ئەو بۆچوونەی کە بنەڕەت و پرەنسیپ و زانینەکانی تەنها نزیککاریەیەکە بۆ نزیك بوونەوە لە واقع یان لێکدانەوەیەکە بۆ ڕووداوەکان یان ڕاڤەیەکە بۆ دەقەکان ، یاخود تەنها فۆرمێکە لە فۆرمەکانی سەوداکردن لەگەڵ خود و خەڵکی تر و جیهاندا . بە مامەڵەکردنیشمان لەگەڵ مەسەکاندا، بەم کراوەییە، ئەو بنەما کۆنە تێدەپەڕێنین کە شتی ڕاستی وەك پێوەرێکی یەکلاکەرەوە دەبینێت بۆ جیاوازی کردن لە نێوان هەق و ناهەقدا یان لە نێوان ڕاست و درۆدا یان لە نێوان هیدایەت و تاریکیدا . تەماشاکردنی ڕاستی ، بەو پێوەرە ، دەشێت ، لە سەر ئاستی پەروەردەیی ، ڕاست بێت بەو پێودانەی نیاز تیایدا ئەوەیە هەڵسوکەوتی تاك ڕاست بکرێتەوەو ئاراستە بکرێت . دەشێت لە سەر ئاستی مافپەروەری و یاسایی -ش ڕاست بێت بەو پێیەی پێویستە ناکۆکیی نێوان رکابەرەکان بەلایەکدا بخرێت . هەروا دەشێت لەسەر ئاستی زانستی-یش ڕاست بێت هەروەك لەو تاو وتوێکردن و مشت و مڕانەوە بۆمان دەردەکەوێت کە لە نێوان زاناکانداو لە بارەی ڕاستی و دروستیی گریمانەکانەوە یان شیاوێتیی تیۆرەکانەوە ، ڕوودەدەن . تەنانەت لەسەر ئەم ئاستەش ، دەبینین تۆژەرەکانی بواری بنەڕەتی زانست و زانین لێبڕاو حوکم نادەن ، بەڵکو وازیان لە وێناکردنی ئیمپریالیانەی خۆیان بۆ حەقیقەت : وەك گشتگیرێکی تاکرهەند ، هێناوە و ،

دایانشکاندۆتەوە بە لای وێناکردنێکی دیکەی کراوەدا کە دەڵێ : حەقیقەت بوونێکی ڕێژەیی و گوازەرەوە (إنتقالی)و فرەڕەهەندی هەیەو ئەستەمە سنوری بۆ دابنرێت ، ئەمەش بە بۆنەی مۆرکە گرفتاوی و ناکۆککاریی‌یەکەیەوە .

هەرچیەك بێت ، گرنگ ئەوەیە پێوەری بنەڕەتخوازیی ئیپستمۆلۆژی لەسەر ئاستی وجودی و ئەنتۆلۆژی ، واتە لەسەر ئاستی پەیوەندیی‌یەکانی نێوان کولتوورەکان و فۆرمە شارستانی‌یەکاندا ، ڕاست دەرناچێت ، ئەمەش بەو پێودانەی هەموو شوناسێکی کولتووری سەرمایەیەکی سیمبولی یان ڕەهەندێك لە ڕەهەندەکانی کەلەپووری مرۆیی پێك دەهێنێت و ، بەو پێودانەش کە هەموو فۆرمێکی شارستانیش دەوڵەمەندکردنی ژیانەو گەشەپێدانیشە بە بوونەوەرێتیی بوونەوەر . لەسەر ئەم ئاستە ، واتە ئاستی ئەنتۆلۆژی ، شتەکە مەسەلەی جیاوازیکردن لە نێوان ڕاست و درۆ یان هەڵەو ڕاست ، تێدەپەڕێنێت . ئەلێرەدا ناتوانرێت لەو بنەمایەوە پێودان بگیرێت کە دەڵێ : من یان تۆ لەسەر هیدایەت یان لە تاریکیداین ، دەنا ئەگەرو توانای دیالۆك سەرنگوم دەبێ و بەهای نامێنێت ، چونکە مەرجی دیالۆکی ڕاستەقینە ئاڵوگۆڕی داننانە بە یەکتر (الأعتراف المتبادل). دیالۆك کاراو سوودبەخش نابێت تەنها مەگەر بەوەی ئەوانەی کە دیالۆك دەکەن لەگەڵ یەکدا کارلێك بکەن بە شێوەیەك کە ببێتە هۆی ئەوەی یەکێك سوود لەوی تر وەربگرێت و پێی دەوڵەمەند بێت بە جۆرێك دوای دیالۆك کۆتاییی‌یەکەی جیاوازبێت لەوەی دەستی پێ کرد ، بەم شێوەیەش گۆڕانێك لە خودی خۆیدا بکا و، کارێك بۆ نوێکردنەوەی خۆی و سەرلەنوێ بنیاد نانەوەی، بکات .

لەم ڕووەوە ، هیچ دیالۆکێك بەبێ گۆڕینەوە نابێت ، هیچ گۆڕینەوەیەکیش بەبێ ئاڵوگۆڕکردنی دان بەیەکدانان ، واتە بەبێ سەلماندنی مافی جیاوازبوون، نابێت . ئەم مافەش پاڵمان پێوە دەنێت چەمکی خۆمان بۆ حەقیقەت بگۆڕین بە جۆرێك وەها نەچێتە عەقڵەوە کە گەوهەرێکی سەقامگیرە و لە ئەزەلەوە هەیە و دەکەوێتە سەرو ئەزموون و پێشی دەکەوێت ، بەڵکو وەها تێبگەیشترێت و پەیڕەوی لێ بکرێت وەك ئەوەی بوونێکە فۆرم و دەرکەوتەکانی جیاوازن ، یان ڕووداوێکە خوێندنەوەو فۆرمەکانی مامەڵەکردن لەگەڵیدا فرەو زۆروزەوەندن ، یان دەقێکە لێکدانەوەو ڕاڤەکردنەکانی و ڕێبازەکانی وەبەرهێنانی (استثمارە) جیاکارن . حەقیقەت ، لەم ڕووەوە ، دەشێت تەنها سیستمێك بێت بۆ تاقی کردنەوە یان دەرکارێك بێت بۆ شی کردنەوەو لێکدانەوە . حەقیقەت سیستمێکە لە بیروباوەڕ یان ڕەوتێکە لەو شتانەی بە شتی ئاسایی وەردەگیرێن یان چوارچێوەیەکی مەرجەعیی‌یە بۆ نیگاگرتن یان جۆرێکی ڕەسەن بۆ کارکردن. ئەگەر بشمانەوێت لە سەر ئاستی

پەیوەندیی نێوان من و ئەویتر تاو و تویّی بکەین ، ئەوە دەتوانین بڵێین : پەیڕەوکردنی کەسێکمانە لە شوناسی خۆی ، واتە پەیڕەوی کردن لە جیاوازیی خۆی لە خەڵکی تر بە جۆرێك کە نزیکی بکاتەوە لەو خەڵکی ترەو یەکسانی بکا پێی بەڵام لە میانەی سازشێکی دیاری کراوەوە.

ئەگەر حەقیقەتیش ، بە مانایەك لە ماناکان ، وەکیەکی بێت ، واتە یەکسانی ، ئەوە یەکسانی ، وەك دەردەکەوێت ، بەدی نایەت تەنها وەك ڕێگەچارەیەك نەبێت ، ڕێگەچارە لە نێوان عەقڵ و حەز ، یان لە نێوان بنەما و ئارەزوو ، یان لە نێوان پیرۆزی و توندو تیژی ، یان لە نێوان ئاینداری و کوفردا ، یان لە نێوان هەق و هێزدا ، یان لە نێوان من و تۆدا . ئەمە لەزیاتر لە بوارێك و بە گەڕانەوە بۆ زیاتر لە نموونەیەك بەدیاردەکەوێت : لەم بوارەدا ئێمەی ئادەمیزاد سەرزەنشتی پەرستنی بتەکان دەکەین، بەڵام لە هەمان کاتدا لە پەرستنی سەرگەورەکانمان ناکەوین و وازیش ناهێنین لە وەرچەرخاندنی گوتراو و دەقەکانمان بۆ بت هەرچییەك بێت لە بتەکانی جاهلیەت ، هەروەها ئێمە نوێژ دەکەین و نەفرەت دەکەین و کڕنۆش دەبەین ، بەڵام هەمیشە ئامادەباشین بۆ داپڵۆسینی ئەوەی هەڕەشە لە دەسەڵاتمان دەکات یان هەڵەو نەنگی‌یەکانمان دەدۆزێتەوە .

لە دواییدا و هیچی تر نا ، ئا ئەوەتا مرۆڤ ئێستا پەیڕەوی لە جیهانییەتی خۆی دەکات ، شتێك کە لەمەوبەر ڕووی نەداوە ، جیهانییەتی خۆیمان مەبەستە لە بوارەکانی ڕاگەیاندن و پەیوەندی و بەکارهێنانی کەرەستە و تەکنیکەکاندا ، کەچی ، لە ئاستی تردا ، پەیڕەوی لە شوناسی خۆی دەکات تا ڕادەی جیاوازیی وەحشی‌یانە و بە چۆنایەتی‌یەکی ڕەگەزپەرستانەو فاشی‌یانە . بە ڕاستی وایە کە ئەمڕۆ جیهان ، لە ڕووی ڕاگەیاندنەوە ، بۆتە یەك گوند ، بەڵام ئەم یەکبوونە ڕێ لە هیچ یەکێك ناگرێت بە دوای خێڵێکدا بگەڕێت ، لە ڕووی کۆمەڵایەتی‌یەوە یان ئابووری‌یەوە یان سیاسی‌یەوە یان ئایدیۆلۆژیەوە ، پەیوەنیی پێوە بکات . بە کورتی قسە ئەوەیە : وا دەردەکەوێت حەقیقەت هەمیشە کەمتر ڕاستگۆ و جێ متمانەیە وەك پێی دەچین . حەقیقەت دەکرێت وەك ڕێگە چارەیەك بخوێنرێتەوە کە پێگەکانی بریتی‌یە لە جیاوازی و پارادۆکس (المفارقە) و پێك ناکۆکی و بگرە گرژی-یش . ئەوانەش کە باس لە حەقیقەتێکی سەقامگیر و جێگرتوو دەکەن و لافی ئەوە لێ دەدەن کلیلەکانی لەلایانە ، ئەوە ئەوان یەکەمین خەڵکن کە حەقیقەت بە درۆیان دەخاتەوە و واقع تووشی شۆك(صدمە)یان ، دەکات .

* ئەم بابەتە یەکێکە لەو ووتارە سەرنجڕاکێشانەی کە بیرمەندی لوبنانی (عەلی حەرب) لە کتێبی (أسئلە الحقیقە و رهانات الفکر) دا و لە لاپەڕە ٩٧ و ٩٨ و ٩٩ و ١٠٠ دا نووسیویەتی ..